

УДК 342.4+343+342.7

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2024.42.05>

Мисливий В. А., Князєва В. А.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ ЯК ГАРАНТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ ЛЮДИНИ

У статті розглянуто роль Конституційного Суду України (КСУ, Суд) як органу конституційної юрисдикції, гаранта дотримання задекларованих Конституцією України прав людини з огляду на їх кримінально-правову охорону. Відзначено роль КСУ у забезпеченні відповідності кримінального законодавства нормам Конституції України і принципу верховенства права, юридичної визначеності, в усуненні недоліків та суперечностей, що ускладнює їх однозначну теоретичну інтерпретацію та практику застосування.

Звернено увагу на досвід КСУ у розв'язанні найбільш складних і дискусійних теоретико-прикладних кримінально-правових проблем з огляду на положення норм Конституції України та міжнародних стандартів забезпечення прав людини. Зокрема розглянуто значення основоположного рішення КСУ, що стосується охорони прав людини, а саме скасування смертної кари як виду покарання. Висвітлено продовження цього напрямку шляхом вирішення КСУ проблеми визначення моменту настання кримінальної відповідальності, що має важливе значення для дотримання соціальних, політичних, правових, майнових та інших прав людини. Привернуто увагу до рішення КСУ щодо важливості узгодження практики Європейського суду з прав людини, яка вимагає перегляду покарання на довічне ув'язнення як інструменту захисту людської гідності, адже чинний кримінальний закон не дозволяє досягти мету покарання, зокрема в частині виправлення та ресоціалізації особи, яку засуджено до довічного ув'язнення.

Обґрунтовано висновок про реалізацію КСУ гуманоцентричної політики щодо здійснення контролю за конституційністю законів про кримінальну відповідальність, які можуть містити високі ризики порушення прав людини в кримінально-правовій площині.

Наголошено на необхідності Верховної Ради України як законодавчого органу державної влади оперативно реагувати на виконання рішень КСУ в частині кримінально-правової охорони прав людини.

Ключові слова: конституційна юрисдикція, законодавство, кримінальне правопорушення, кримінальна відповідальність, покарання, верховенство права, гуманоцентричний підхід, права людини.

Діяльність Конституційного Суду України (КСУ, Суд) як гаранта забезпечення кримінально-правової охорони прав людини залишається недостатньо дослідженою, хоча кримінальний закон є одним із найважливіших засобів захисту основних прав і свобод людини, гарантованих передусім Конституцією.

Кримінальний кодекс України (КК) у ст. 1 передбачає перелік завдань, де в першу чергу регламентує правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина [1]. Важливо підкреслити, що КК розглядається не лише як відповідне джерело норм, зокрема норм-заборон, але й як таке, що містить сукупність інститутів, у тому числі кримінальної відповідальності, призначення та виконання покарань, звільнення від покарання, що мають неодмінно ґрунтуватися на конституційних засадах забезпечення прав людини. Тому варто звернутися до рішень КСУ як інструменту захисту прав людини.

Метою статті є аналіз рішень КСУ, спрямованих на забезпечення кримінально-правової охорони прав людини, дослідження яких дозволяють вирішувати проблемні питання та вносити пропозиції щодо ефективного захисту прав людини в системі конституційних гарантій.

Стан розробки проблеми показує, що серед науковців, які її досліджували з позицій конституційного та кримінального права, особливий внесок здійснили судді КСУ Ю. В. Баулін, С. П. Головатий, М. І. Колос, М. І. Мельник, В. П. Тихий, С. С. Яценко та інші вчені, які зверталися до цієї тематики. Важливим джерелом цих досліджень є «Реферативний огляд наукових досліджень з конституційно-правової тематики» [2], виданий до 25-річчя КСУ, який висвітлює динаміку та актуальність напрямів досліджень щодо питань конституціоналізму та функціонування КСУ.

Виклад основного матеріалу. Конституція України містить окремий розділ, який передбачає основні положення щодо статусу КСУ та порядку його діяльності. Оскільки КСУ уповноважений на ухвалення рішень, які не можуть бути оскаржені, його функціонування потребує детальної регламентації. Діяльність Суду ґрунтується на конституційних засадах, серед яких: верховенство права, незалежність, колегіальність, гласність, обґрунтованість та обов'язковість ухвалених ним рішень і висновків. Повноваження КСУ передбачені Законом України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 року, основними з них є: вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, офіційне тлумачення Конституції України, надання відповідних висновків за зверненням визначених суб'єктів, а також вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України [3].

Форми звернення до КСУ регламентує глава 8 названого Закону, а саме ст. 50, яка передбачає, що формами звернення до Суду є конституційне подання, конституційне звернення, конституційна скарга. Кожна із наведених форм має особливості щодо суб'єктного складу та відповідних зазначень у зверненні. Зауважимо, що КСУ самостійно не звертається до норм права для їх аналізу щодо конституційності, що є певною мірою обґрунтованим, адже законодавець передбачив уникнення втручання органів судової влади у законодавчий процес.

Стосовно правової природи рішень КСУ існують різні твердження вчених, зокрема, як стверджує В. О. Гергелійник [4, с. 14], рішення КСУ щодо тлумачення Конституції є інтерпретаційними актами із допоміжним характером, а Т. О. Цимбалістий відмічає, що акти КСУ можуть набувати характеру юридичного прецеденту і відзначатися преюдиційністю та виступати допоміжним джерелом права [5, с. 144–145]. Погляди науковців на рішення КСУ як судові прецеденти піддається критиці, оскільки КСУ не уповноважений здійснювати правосуддя, він виступає в ролі квазісудового органу, а тому його рішення пропонують розглядати так званими «квазіпрецедентами» [6, с. 156–157]. На думку О. О. Дудорова, М. В. Мазур і А. О. Данилевського рішення КСУ не можна назвати законами та навіть нормативно-правовими актами через особливості їх форми і порядку прийняття, тому КСУ виступає в ролі «негативного правотворця» [7, с. 102].

У цьому контексті звернемо увагу на те, що Закон України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 року у ч. 4 ст. 1 передбачає: «Дія цього Закону не поширюється на правові акти, що не містять норм права, а саме на рішення і висновки Конституційного Суду України...». Разом з цим Конституція України у ст. 151-2 встановлює: «Рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені». Варто також підкреслити, що рішення КСУ мають різну правову природу в залежності від повноважень, які він реалізує. На нашу думку, рішення щодо тлумачення норм Конституції є правотлумачними актами, що мають обов'язковий характер, водночас рішення щодо визнання неконституційними законів України та інших правових актів слід вважати частково правотворчими актами, адже вони зупиняють дію права, а також мають безпосередній вплив на правотворчу діяльність, що у тому числі відображає роль КСУ в системі гарантій кримінально-правової охорони прав людини. Щодо терміну «квазі», який вживають окремі науковці, то варто вказати на його значення, що трактується як «ніби», «несправжній» тощо, проте така термінологія в контексті правової природи рішень КСУ навряд чи є прийнятною.

Від початку своєї діяльності КСУ спрямовує її на підтримку демократичного розвитку держави, що чітко відображається у його рішеннях. Одне із найвизначніших рішень Суду, яке поставило крапку у тривалих дискусіях щодо наявності чи відсутності порушень прав людини, є рішення про скасування смертної кари [8]. Воно підтвердило історичну цінність досліджень видатного українського вченого-юриста О. Ф. Кістяківського, який одним із перших у вітчизняній науці закликав до скасування даного покарання. У своїй праці «Дослідження про смертну кару» вчений дійшов висновку, що смертна кара є несправедливою, непотрібною та шкідливою,

оскільки позбавляє злочинця можливості виправитися. Питання скасування смертної кари набуло свого поширення в 90-х роках ХХ століття, адже в цей період посилюється роль гуманістичних цінностей, активізуються інтеграційні процеси України до низки міжнародних організацій, зокрема Ради Європи, зі вступом до якої держава прийняла зобов'язання відмовитися від даного виду покарання. У своєму рішенні КСУ посиляється на положення ст. 27 Конституції України, яка передбачає, що «ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини». Особливої уваги заслуговує термін «свавільно», який, незважаючи на його наявність у Конституції, залишається без конкретного тлумачення, тому КСУ керується його загальним та юридичним обігом, що є досить широким у розумінні. Зазначене є показовим у контексті того, що саме принцип юридичної визначеності має одну з провідних ролей, оскільки правильне тлумачення закону є критично важливим для забезпечення справедливості та правопорядку в суспільстві, адже неправильне тлумачення може викликати серйозні порушення прав людини та негативні соціальні наслідки. Отже, КСУ, ґрунтуючись на дослідженні норм Конституції України та міжнародно-правових актів, дійшов висновку, що смертна кара є неприпустимою формою покарання.

Черговим завданням КСУ стало визначення моменту настання кримінальної відповідальності, що знайшло своє відображення у справі про депутатську недоторканність від 27.10.1999 р. № 1-15/99 [9], де він знову довів свій високий рівень і здатність ефективно вирішувати складні правові питання, адже спираючись на ґрунтовний аналіз правових норм та принципів Суд зміг поставити крапку у складній науковій дискусії щодо надзвичайно важливого для стабільності правової системи та забезпечення верховенства права питання. Це рішення не лише зняло існуючі розбіжності у доктрині та практиці, але й встановило чітку межу щодо моменту настання кримінальної відповідальності. Тож воно має важливе значення не тільки в контексті положень щодо депутатської недоторканності, а й у вирішенні ключових питань настання кримінальної відповідальності, які не мали чіткої юридичної визначеності в законі. КСУ дійшов висновку, що кримінальна відповідальність настає з моменту набрання законної сили обвинувальним вироком суду, а притягнення до кримінальної відповідальності, як стадія кримінального переслідування, починається з моменту пред'явлення особі обвинувачення у вчиненні злочину. Дане рішення привертає увагу до його термінологічних конструкцій, оскільки поняття «настання кримінальної відповідальності» і «притягнення до кримінальної відповідальності» частково перетинаються. На наш погляд, поняття «притягнення до кримінальної відповідальності» передбачає можливість застосування кримінального покарання, яке стає можливим лише після набрання сили обвинувальним вироком суду, адже вказує на певний результат. Означене дає підстави вважати, що кримінальне законодавство має бути узгодженим і не допускати перетинання понять у певною мірою суміжних категоріях.

У кримінально-правовому контексті КСУ відіграє важливу роль, не обмежуючись лише визначенням відповідності положень закону Конституції. Компетенція органу конституційного контролю охоплює тлумачення норм Основного закону, що прямо впливає на кримінальне законодавство. Враховуючи широкий спектр повноважень та вплив КСУ, важливим є аналіз його рішень з огляду їхнього безпосереднього впливу на кримінальне законодавство та правозастосування в цілому. У цьому сенсі неабияке значення набуває рішення від 19.04.2000 р. № 6-рп/2000 [10], в якому КСУ здійснив тлумачення ст. 58 Конституції України у контексті вимог п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції, де підтверджується, що виключно законами України визначаються діяння, які є злочинами, та встановлюється кримінальна відповідальність за їх вчинення. У зв'язку з цим звернемо увагу на необхідність реагування на невідповідність кримінального закону даній конституційній нормі з огляду на існування в ньому поняття «кримінальний проступок», якого Конституція України не передбачає, а також те, що чинний КК взагалі не розкриває поняття «злочин».

Ще одним питанням, порушеним перед КСУ, стало призначення судом більш м'якого покарання у рішенні від 02.11.2004 р. № 1-33/2004 [11]. Дана справа характерна тим, що ст. 69 КК містила положення, що: «За наявності декількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, з урахуванням особи винного

суд, умотивувавши своє рішення, може за особливо тяжкий, тяжкий злочин або злочин середньої тяжкості призначити основне покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті Особливої частини цього Кодексу, або перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції статті за цей злочин». У своєму рішенні КСУ активно звертається до поняття справедливості, яке розглядає не тільки як принцип, елемент верховенства права, але й властивість права, виражену, зокрема, у відповідності злочину та покарання. Тому у зв'язку з конкретними обставинами, які порушують рівні права та можливості громадян перед законом, КСУ встановив порушення принципу рівності як конституційної гарантії, передбаченої ст. 24 Конституції. Тож було встановлено, що рішення законодавця стосовно відсутності в ст. 69 КК вказівки на нетяжкий злочин є недостатньо обґрунтованим. Зазначене зумовлено тим, що особи, які скоюють тяжкі або особливо тяжкі злочини, можуть отримати пропорційне покарання з тими особами, які вчинили менш тяжкі злочини. Тому можна стверджувати, що законодавець поставив категорію осіб, які вчинили злочини невеликої тяжкості, в гірші умови, ніж тих, які вчинили більш тяжкі злочини. Отже, Суд визнав ст. 69 КК неконституційною. На наш погляд, КСУ у даному рішенні вбачає справедливість з огляду на умови, в яких знаходяться особи, які вчинили нетяжкі злочини, у порівнянні з тими особами, які вчинили більш тяжкі злочини, на чому наголошував Суд у рішенні, але не з огляду на мету пом'якшення покарання за їх правопорушення у цілому. Тому слід погодитися із КСУ щодо застосування поняття справедливості в контексті зазначеного рішення.

Поряд з тим, серед рішень КСУ наявні ті, що встановлюють обов'язок Верховної Ради України (ВРУ) невідкладно привести нормативне регулювання у відповідність до вимог Конституції України, але незважаючи на це, деякі дотепер залишаються не реалізованими. Так, КСУ було ухвалено рішення від 16.09.2021 р. № 6-р(П)/2021 у справі про перегляд вироку особі, караній на довічне позбавлення волі [12], яке має значний вплив на забезпечення прав людини, що реалізується через інститут звільнення від покарання та його відбування. Суб'єкт звернення стверджував, що законодавчим формулюванням ст. ст. 81, 82 КК порушується право на перегляд покарання у вигляді довічного позбавлення волі, підставою чому є ст. 28 Конституції України, яка передбачає право кожного на повагу до його гідності, а також право знати, за якими критеріями та коли такий перегляд може бути здійснено. Крім того, суб'єкт звернення посилався на порушення міжнародних норм, зокрема Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, у зв'язку з відсутністю реальної перспективи звільнення від відбування покарання у вигляді довічного позбавлення волі. КСУ при обґрунтуванні зазначеного рішення активно використовує позиції зарубіжних судів і міжнародні договори, обов'язковість яких надана ВРУ, а також висвітлює відповідні норми щодо мети покарання. У такому сенсі Суд вказав на важливість узгодження практики Європейського суду з прав людини, зокрема вимогу щодо перегляду покарання на довічне ув'язнення, як інструменту захисту людської гідності. Було встановлено, що неналежна реалізація такої можливості унеможлиблює досягнення мети покарання, у тому числі виправлення та ресоціалізації особи, яку засуджено до довічного ув'язнення. Таким чином особа, засуджена до довічного ув'язнення, лишається позбавленою можливості реалізувати своє право на перегляд покарання, а також оцінити зміни, що відбулися у її особистості, та ступінь її небезпеки для суспільства. Тож КСУ визнав ч. 1 ст. 81 та ч. 1 ст. 82 КК такими, що не відповідають Конституції України. З огляду на викладене варто звернути увагу, що ст. 98 Закону України «Про Конституційний Суд України» передбачає, що: «За невиконання рішень та недодержання висновків Суду настає відповідальність згідно із законом». Оскільки Суд у наведеному рішенні зобов'язав ВРУ «невідкладно привести нормативне регулювання, установлене статтями 81, 82 КК, у відповідність до Конституції України та цього Рішення», що на сьогодні повною мірою не виконано, механізм виконання рішень органу конституційної юрисдикції, які б мали впливати на дотримання прав людини, вимагає вдосконалення, адже притягти до відповідальності законодавця не є можливим.

Як гарант дотримання прав людини КСУ зосереджується на фундаментальних принципах, що сконцентровані в Загальній частині КК, та у рівній мірі фокусує свою увагу на відповідності Конституції норм Особливої частини кодексу з огляду на конкретні види кримінальних

правопорушень і санкції за них. Звертаючись до таких рішень слід підкреслити, що у практиці Суду щодо порушення принципу верховенства права в кримінальному законі, а саме його складової – юридичної визначеності, показовим є рішення від 11.06.2020 р. № 7-р/2020 [13], де суб'єкт права на конституційне подання звернувся до КСУ щодо визнання ст. 375 КК, яка передбачала покарання за постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови, неконституційною. У своєму дослідженні КСУ визнав, що дана норма була «невдалим наслідуванням юридичної практики радянської держави», оскільки запозичена з КК УРСР 1960 року. Суть порушення в рішенні виникає в тому, що словосполучення «завідомо неправосудного» не передбачає тлумачення, а отже, є оціночним та порушує конституційні положення. КСУ дійшов висновку, що це порушує конституційні норми, принцип відповідальності суддів та принцип остаточності судових рішень. Відповідно до Конституції України не передбачається повноважень державних органів для перевірки «неправосудності» судового рішення, а отже, з огляду на такі «невдалі запозичення» норм права кримінальне законодавство потребує відповідного реформування.

Висновок. Серед основних проблем, що перешкоджають ефективній кримінально-правовій охороні прав людини в Україні та стають предметом конституційної юрисдикції, є випадки невідповідності окремих положень кримінального законодавства Конституції України. Крім того, існує потреба в офіційному тлумаченні конституційних норм для досягнення принципу юридичної визначеності та інших принципів, які є елементами верховенства права в кримінальному законодавстві. Це забезпечує усунення суперечностей, досягнення однозначної інтерпретації та практики застосування кримінально-правових норм і виключення тих, які порушують фундаментальні принципи права.

Підсумовуючи, варто звернути увагу на роль КСУ як органу конституційної юрисдикції, який з початку незалежності відіграє ключову роль у правовій системі України, забезпечуючи суттєвий вплив на захист Конституції та верховенство права. Діяльність КСУ показує обрання ним у площині кримінально-правових відносин парадигми гуманоцентричного підходу до гарантування дотримання прав і свобод людини. Реалізуючи цей підхід КСУ контролює конституційність законів про кримінальну відповідальність та інших правових актів, скасовуючи норми, які містять високі ризики порушення прав людини. Крім того, рішення КСУ суттєво впливають на правотворчу діяльність, зміни і вдосконалення кримінального законодавства, підвищуючи гарантії забезпечення прав людини в Україні відповідно до міжнародних стандартів.

Виявлені КСУ порушення законодавства не завжди оперативно усуваються законодавцем, що знижує рівень кримінально-правової охорони прав людини. Хоча Конституція передбачає конкретні норми щодо виконання рішень КСУ, які визначають обов'язковість, остаточність та неможливість оскарження рішень і висновків КСУ, а Закон України «Про Конституційний Суд України» встановлює відповідальність за їх невиконання, вважаємо, що функцію забезпечення виконання рішень КСУ доцільно додати до повноважень Комітету з питань правової політики ВРУ, який, серед іншого, займається організацією та діяльністю КСУ, статусом його суддів та конституційним провадженням, що сприятиме уникненню створення нових органів контролю.

У підсумку відзначимо унікальний досвід КСУ у розв'язанні найскладніших теоретико-прикладних кримінально-правових проблем на основі положень Конституції України, що обумовлюється поєднанням у суддівському корпусі високопрофесійних практиків, провідних науковців у галузі права, залученням широкого кола експертів та вчених, врахуванням міжнародних стандартів із забезпечення прав людини.

Використана література:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-ІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Реферативний огляд наукових досліджень з конституційно-правової тематики. До 25-річчя заснування Конституційного Суду України / Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського

- НАН України, Конституційний Суд України, Національна юридична бібліотека, Центр досліджень соціальних комунікацій. Київ, 2021. Вип. 2. 76 с.
3. Про Конституційний Суд України : Закон України від 20.08.2023 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>.
 4. Гергелійник В. А. Правові проблеми становлення і функціонування конституційної юстиції України: автореф. дис... канд. юрид. наук. Київ, 2000. 18 с.
 5. Цимбалістий Т. О. Конституційна юстиція в Україні : навч. пос. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 200 с.
 6. Козаченко Ю. А. Рішення Конституційного Суду України як джерело права. *Правові, економічні та соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Полтава, 10.12.2019 р.. Полтава : Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна», 2019. С. 156-157.
 7. Дудоров О. О., Мазур М. В., Данилевський А. О. Заміна смертної кари на довічне позбавлення волі: акт гуманізму чи посилення відповідальності? *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. Вип. 2. 2011. С. 101-115.
 8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару). *Вісник Конституційного Суду України*. 2000. № 1. С. 16-21.
 9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність). *Вісник Конституційного Суду України*. 1999. № 5. С. 7-13.
 10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотню дію кримінального закону в часі). *Вісник Конституційного Суду України*. 2000. № 2. С. 29-34.
 11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). *Вісник Конституційного Суду України*. 2004. № 5. С. 38-45.
 12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними скаргами Крупка Дмитра Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 81, частини першої статті 82 Кримінального кодексу України, Костіна Володимира Володимировича, Мельниченка Олександра Степановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 82 Кримінального кодексу України та за конституційною скаргою Гогіна Віктора Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 81 Кримінального кодексу України (справа про перегляд вироку особі, караній на довічне позбавлення волі). *Вісник Конституційного Суду України*. 2021. № 6. С. 9-26.
 13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 375 Кримінального кодексу України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2020. № 4. С. 9-26.

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2001). Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-II [Criminal Code of Ukraine of May 04, 2001 No. 2341-II] *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 25–26, art. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
2. Referatyvnyi ohliad naukovykh doslidzhen z konstytutsiino-pravovoi tematyky. Do 25-richchia zasnuvannia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Referential review of scientific research on constitutional and legal topics. To the 25th anniversary of the founding of the Constitutional Court of Ukraine] Natsionalna biblioteka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho NAN Ukrainy, Konstytutsiinyi Sud Ukrainy, Natsionalna yurydychna biblioteka, Tsentr doslidzhen sotsialnykh komunikatsii. Kyiv, 2021. Issue 2. 76 p. [in Ukrainian].
3. Pro Konstytutsiinyi Sud Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 20.08.2023 № 136-VIII [On the Constitutional Court of Ukraine : Law of Ukraine of August 20, 2023 No. 2136-VIII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> [in Ukrainian].

4. Herheliinyk, V. A. (2000) Pravovi problemy stanovlennia i funktsionuvannia konstytutsiinoi yustyttsii Ukrainy [Legal problems of formation and functioning of the constitutional justice of Ukraine] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv, 18 p. [in Ukrainian].
5. Tsymbalistyi, T. O. (2007) Konstytutsiina yustyttsiia v Ukraini [Constitutional justice in Ukraine]: navch. posib. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury. 200 p. [in Ukrainian].
6. Kozachenko, Yu. A. (2019) Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy yak dzherelo prava [Decisions of the Constitutional Court of Ukraine as a source of law]. In: *Pravovi, ekonomichni ta sotsiokulturni zasady rehuliuвання suspilnykh vidnosyn: suchasni realii ta vyklyky chasu* : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf., m. Poltava, 10.12.2019. Poltava : Poltavskiyi instytut ekonomiky i prava Universytetu «Ukraina», pp. 156-157 [in Ukrainian].
7. Dudorov, O. O., Mazur, M. V., Danylevskiy, A. O. (2011) Zamina smertnoi kary na dovichne pozbavlennia voli: akt humanizmu chy posylennia vidpovidalnosti? [Replacing the death penalty with life imprisonment: an act of humanity or increased responsibility?]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka*. Issue 2, pp. 101-115 [in Ukrainian].
8. Constitutional Court of Ukraine (2000). Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 51 narodnoho deputata Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen statei 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy v chastyni, shcho peredbachaie smertnu karu yak vyd pokarannia (sprava pro smertnu karu) [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case based on the constitutional petition of 51 people's deputies of Ukraine regarding the compliance of the the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Articles 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 of the Criminal Code of Ukraine in the part that stipulates for the death penalty as a form of punishment (case on the death penalty)]. *Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy*. No 1, pp. 16-21 [in Ukrainian].
9. Constitutional Court of Ukraine (1999). Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy shchodo ofitsiinoho tlumachennia polozhen chastyny tretoi statii 80 Konstytutsii Ukrainy (sprava pro deputatsku nedotorkannist) [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case based on the constitutional petition of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine regarding the official interpretation of the provisions of the third part of Article 80 of the Constitution of Ukraine (the case on parliamentary immunity)]. *Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy*. No 5, pp. 7-13 [in Ukrainian].
10. Constitutional Court of Ukraine (2000). Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 46 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo ofitsiinoho tlumachennia polozhen statii 58 Konstytutsii Ukrainy, statei 6, 81 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (sprava pro zvorotnu diiu kryminalnoho zakonu v chasi) [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case based on the constitutional petition of 46 People's Deputies of Ukraine regarding the official interpretation of the provisions of Article 58 of the Constitution of Ukraine, Articles 6 and 81 of the Criminal Code of Ukraine (case of retroactive effect of the criminal law in time)]. *Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy*. No 2, pp. 29-34 [in Ukrainian].
11. Constitutional Court of Ukraine (2004). Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen statii 69 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (sprava pro pryznachennia sudom bilsh miakoho pokarannia) [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine regarding the compliance of the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Article 69 of the Criminal Code of Ukraine (the case of the court imposing a more lenient punishment)]. *Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy*. No 5, pp. 38-45 [in Ukrainian].
12. Constitutional Court of Ukraine (2021). Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinymy skarhamy Krupka Dmytra Volodymyrovycha shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) chastyny pershoi statii 81, chastyny pershoi statii 82 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy, Kostina Volodymyra Volodymyrovycha, Melnychenka Oleksandra Stepanovycha shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) chastyny pershoi statii 82 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy ta za konstytutsiinoiu skarhoiu Hohina Viktora Ivanovycha shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) chastyny pershoi statii 81 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (sprava pro perehliad vyroku osobi, karanii na dovichne pozbavlennia voli) [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional complaints of Dmytro Volodymyrovych Krupka regarding the compliance of the first part of Article 81 (constitutionality) of the Constitution of Ukraine

- (constitutionality) of the first part of Article 82 of the Criminal Code of Ukraine, Kostin Volodymyr Volodymyrovych, Oleksandr Stepanovych Melnychenko regarding the compliance of the first part of Article 82 with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Criminal Code of Ukraine and according to the constitutional complaint of Viktor Ivanovych Hohin regarding the compliance of the Constitution of Ukraine (constitutionality) with the first part of Article 81 of the Criminal Code of Ukraine (the case of reviewing the sentence of a person sentenced to life imprisonment)]. *Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy*. No 6, pp. 9-26 [in Ukrainian].
13. Constitutional Court of Ukraine (2020). Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 55 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) statti 375 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case based on the constitutional petition of 55 people's deputies of Ukraine regarding the compliance of Article 375 of the Criminal Code of Ukraine of the Constitution of Ukraine (constitutionality)]. *Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy*. No 4, pp. 9-26 [in Ukrainian].

Myslyvi V. A., Knyazeva V. A. Constitutional court of Ukraine as a guarantor of criminal law protection of human rights

The role of the Constitutional Court of Ukraine (CCU, Court) as a body of constitutional jurisdiction and a guarantor of the protection of human rights, as declared by the Constitution of Ukraine, in the context of criminal law protection is examined. The CCU's role in ensuring the conformity of criminal legislation with the norms of the Constitution of Ukraine and the principle of the rule of law, legal certainty, and in eliminating shortcomings and contradictions that complicate their clear theoretical interpretation and practical application is highlighted.

Attention is drawn to the CCU's experience in addressing the most complex and controversial theoretical and practical criminal law issues, considering the provisions of the Constitution of Ukraine and international standards for ensuring human rights. In particular, the significance of a landmark CCU decision regarding the protection of human rights, specifically the abolition of the death penalty as a form of punishment, is discussed. The continuation of this direction is illustrated by the CCU's resolution of the issue of determining the moment when criminal liability arises, which is crucial for the observance of social, political, legal, property, and other human rights. The CCU's decision on the importance of aligning the practice of the European Court of Human Rights, which requires a review of life imprisonment as a tool for protecting human dignity, is emphasized, as the current criminal law does not allow for the achievement of the goal of punishment, particularly in terms of the correction and resocialization of a person sentenced to life imprisonment.

A conclusion is justified regarding the implementation of a human-centered policy by the CCU in exercising control over the constitutionality of laws on criminal liability, which may contain high risks of violating human rights in the criminal law sphere. The necessity for the Verkhovna Rada of Ukraine, as the legislative body of state power, to promptly respond to the implementation of CCU decisions in the area of criminal law protection of human rights is emphasized.

Key words: *constitutional jurisdiction, legislation, criminal offense, criminal liability, punishment, rule of law, humanocentric approach, human rights.*